

СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЗМАГАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Галина АВДЄЄВА

Відповідно до ст. 129 Конституції України основними заходами судочинства є рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів. Висновки експертів віднесено до процесуальних джерел доказів (ст. 84 КПК України), тому обидві сторони кримінального провадження мають рівні права на збір і подання доказової інформації, отриманої за допомогою спеціальних знань. Однак на практиці сторона захисту і потерпілий не мають рівних процесуальних прав і можливостей зі стороною обвинувачення щодо збирання доказів шляхом залучення експерта через відсутність доступу до речових доказів, які слугують об'єктами судової експертизи.

Сторони кримінального провадження не мають можливості залучити незалежних експертів певних спеціальностей через законодавчі заборони на проведення ними криміналістичних, судово-медичних та судово-психіатричних судових експертиз (ст. 7 Закону України “Про судову експертизу”).

Існують також проблеми із залученням судово-медичного експерта, тому що через заборону проведення судово-медичних експертиз недержавними експертними установами іноді

суди не визнають висновки судово-медичної експертизи як джерело доказів у кримінальних провадженнях, посилаючись на те, що експертні дослідження всупереч ст. 7 Закону України “Про судову експертизу” були проведені в недержавних експертних установах (на сьогодні всі бюро судово-медичних експертиз в Україні є недержавними і належать до об’єктів комунальної власності).

На відміну від України у країнах-членах Європейського Союзу суд доручає проведення судових експертиз не лише експертам державних спеціалізованих експертних установ, а й будь-якій приватній особі, колективу осіб, комісії осіб або будь-якій установі.

Ще у 1992 р. в Україні Верховною Радою була затверджена “Концепція судово-правової реформи”, у п. 1 розділу V якої задекларовано “створити судову експертизу, як важливу і самостійну інституцію, незалежну від органів попереднього розслідування, діяльність якої повинна регулюватись процесуальним законодавством”. Однак через розбіжності поглядів представників різних відомств щодо організаційно-управлінських засад судової експертизи це завдання виконано не було. Навпаки, у 1994 р. в Україні був прийнятий закон “Про судову експертизу”, який є чинним і на сьогодні.

Здебільшого спеціальні закони щодо регулювання судово-експертної діяльності існують лише в країнах колишнього СРСР. Через це судово-експертна діяльність в цих країнах, на відміну від більшості країн з розвиненою економікою, є занадто “зарегульованою” та менш ефективною. Порядок залучення експерта та його відповідальність за порушення ним своїх професійних обов’язків в країнах, які входили до колишнього СРСР, не відповідає юридичним нормам країн-членів Ради Європи.

У країнах-членах Ради Європи, які визнають принцип верховенства права і гарантують основні права людини і свободи для своїх громадян, залучення експерта та оцінка його

висновків здійснюється згідно з “Керівними принципами щодо ролі призначених судом експертів у судових процесах держав-членів Ради Європи” (Страсбург, 2014). Відповідно до пп. 33, 34 цього документа суд може залучати будь-якого експерта за наявності у нього певних спеціальних знань (або досвіду чи практичних навичок) незалежно від того, чи є він державним або приватним та чи зазначений він у Списку експертів. При цьому сторони провадження повинні мати процесуальне право оскаржити призначення певного експерта (п. 60), висловити думку щодо висновку експерта, ставити питання експерту та обґрунтовувати свої аргументи (докази) із використанням висновку приватного експерта (п. 129), вимагати відшкодування збитків від експерта за неправдивий висновок (п. 132). До експерта за порушення професійних обов’язків можуть застосовуватися різні санкції, а саме: конфіскація платежу за проведення експертизи, дискваліфікація як експерта, адміністративний штраф або арешт, кримінальне переслідування, дисциплінарні наслідки або позови про відшкодування збитків (п. 117).

Ми вважаємо, що напрями реформування системи експертного забезпечення правосуддя в Україні в умовах змалого кримінального провадження мають бути такими:

скасування монополії державних експертних установ:

на проведення всіх видів судових експертиз, окрім дослідження об’єктів, вільний обіг яких заборонено або обмежено;

професійну підготовку судових експертів і видачу їм свідоцтва на право проведення експертиз;

розроблення експертних методик та їх апробацію;

2) залучення на конкурсних засадах науковців та приватних (незалежних) експертів (на рівних умовах з експертами державних установ) до наукових досліджень у галузі судової експертизи за державні кошти;

3) запровадження єдиного системного підходу до підготовки та атестації державних і приватних судових експертів;

4) надання права сторонам кримінального провадження, потерпілому і суду обирати найбільш кваліфікованого (державного або приватного) експерта незалежно від того, чи зазначений він у Реєстрі атестованих судових експертів;

5) використання суб'єктами оцінки висновку експерта їх рецензування особами, які мають відповідні спеціальні знання та науковий ступінь, з метою підтвердження достовірності висновку і відповідності експертним методикам. При цьому такі рецензії не можуть слугувати джерелом доказів, а матимуть допоміжний (технічний) характер;

6) запровадження санкцій до судового експерта у разі порушення ним професійних обов'язків (конфіскація платежу за проведення експертизи, дискваліфікація як експерта, адміністративний штраф або арешт, кримінальне переслідування, дисциплінарні наслідки або позови про відшкодування збитків) та ін.